

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ב, תשי"א

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

מילון חדש⁽¹⁾

(מ) עם יציאת הכרך הרביעי, הכולל ב-388 עמודיו את

האותיות ע-ק, מתקרב המילון החדש לסופו. החידוש העיקרי,

(1) מילון חדש, מנוקד ומצויר, מאת אברהם אבן-שושן

בהשתתפות אנשי מדע, כרך רביעי, ע-ק, ירושלים תשי"א, עמ' 1137-1524.

שהביא מילון זה במילונות העברית, הוא לא רק בזה, שהוא
 מביא ומבאר את חידושי הלשון של ימינו, אלא גם בזה, שהוא
 עושה את הלשון החיה עיקר ולא רק שכבה נוספת על
 לשון המקורות הקדומים, כפי שעושים המילונים המחוברים
 בשיטה היסטורית. לפיכך לא כל הקודם בזמן קודם בו להגדרה
 ולהדגמה. יש משמעות מאוחרת של מלה קודמת בו למשמעותה
 בלשון הקדמונים, הואיל ועיקר שימושה של מלה זו בלשונו
 החיה הוא כמשמעות המאוחרת. ויש שהבאה מספר חדש או
 מן העיתונות קודמת בו לפסוק מן המקרא, הואיל והמלה
 משמשת בפיו בעיקר כשימושה בעיתון ולא כשימושה—להבדיל
 בין קודש לחול— בפסוק, שהוא לפעמים גם קשה וסתום. כך,
 למשל, בערך „קִדְמָה” ניתנת תחילה ההגדרה: „התקדמות,
 צעד קדימה, פרוגרס” וכדוגמאות לכך: „בהתפתחותו של המוסד
 יש קדמה רבה, כל אדם שואף לקדמה”, ורק אחרי זה
 נתונה המשמעות העתיקה שבמקרא: „החלק המזרחי, הצד
 במזרחו של יישוב או של מקום” וכדוגמאות לה: „הוא ההולך
 קדמת אשור”, „במכמש קדמת בית און” (עמ' 1433), ובדומה
 לזה קודמות „קופת חולים” ו„קופת תגמולים” החדשות
 ל„קופה של שרצים” העתיקה (עמ' 1490), „הבשר הקצוץ”,
 שאכלנו לפנינו, קודם ל„קצוצי פאה” שבפסוק בספר ירמיה
 (עמ' 1496), ו„קשר” כמשמעות אגד, לולאה, עניבה, „קשר
 של תפילין”, „קשר של קיימא” ואחריו „קשר ע”מכתבים”
 „קשר טלפוני” — כל אלה קודמים כאן (עמ' 1522) ל„קשר”
 במובן של התחברות לשם מרד והתקוממות, אף על פי שדווקא
 משמעות זו היא הראשונה במקורות. כי זה הכלל, שקבע לו

המחבר: „המשמעות הרגילה והמצויה יותר בלשוננו קודמת בסדר ציונה במילון למשמעויות הנדירות הימנה. גם אם מבחינה פילולוגית-היסטורית זכות הראשונות היא להוראה הנדירה כיום“ ו„רוב ההבאות לא נקבעו לשם אסמכתא וציון מקורותיה של מלה מסוימת... אלא רק לשם הבהרת הוראתה ושימושה הנכון של המלה“ (מתוך הקדמה לכרך א').

המחבר הרבה במלים לועזיות המשמשות בלשון הדיבור שלנו, ויש שקטרגו על כך. אבל דרך זו טובה ונכונה היא אפילו לשיטתם של המהדרין, שקצה נפשם במלים זרות. שהרי ליד המלה הזרה ניתנת המלה העברית הנרדפת לה – אם ישנה – , ואם אין אתה רוצה ב„פֶּוֹנְקֶצְיָה“ – הרי כתוב על ידה „תפקיד“, ואם מאסת ב„פִּיגְמָה“ – הרי לך על ידה „חליפת-שינה“. ואם אתה מתנגד ל„צִיטָסָה“ – הרי מן ה„ציטטה“ אתה למד, שיש בעברית „מוֹבָאָה“ או „הֶבְאָה“. ע"י הבאת המלה הלועזית מאפשר המילון למעיין לזנוח מלה זו ולהחליפה בעברית, שלא הייתה עולה על דעתו, אילו לא הובאה הלועזית

ברכה מיוחדת יש בערכים במקצועות שונים, שהגדרתם מפורטת ביותר. עיין למשל: פּוֹזִיטִיבִיזְם, פֶּוֹטוֹרִיזְם, צִיּוֹנוּת, קוֹסִינוֹס, קוֹטֶנְגֶּנְס, קֶנְגֶּרוּ, קפוד, קרקובנאק, ועוד.

כמו ברוב היצירות בנות כרכים אחדים כך מורגש אף כאן שוני בין השיטה בכרכים הראשונים לבין זו שבבאים אחריהם. אך „ליקוי“ זה של המילון הוא שבח, שמחברו מבקש תוך עבודתו דרכים לשכלול ולשיפור. במהדורה שנייה ודאי ישתדל להתאים את הכרכים הראשונים לאחרונים, שמשוכללים ומפורטים יותר.